

Mundtlig tradition

At færøsk til trods for århundredlang påvirkning udefra og uden støtte i et skriftsprog har holdt sig så forholdsvis godt kan uden tvivl tilskrives kvadene, der synges til færøsk dans. Dertil nok at embedsmændene sad i Tórshavn, og bygderne i vid udstrækning fik lov til at være i fred. Ringdansen var i middelalderen udbredt over en stor del af Europa, men har kun overlevet på Færøerne.¹³ Den var den mest yndede form for forlystelse i tiden mellem jul og faste og ved festlige lejligheder som bryllupper og den nationale højtid Ólavsøka.

Både kvadene og sagn og eventyr var tæt knyttet til Færøerne som bondesamfund. Om aftenen ved »kvøldseta« (aftensæde) sad man i røg-stuerne og tilvirkede ulden, og under dette arbejde blev der sunget og fortalt. Men da størstedelen af befolkningen i slutningen af forrige århundrede gled over i fiskerierhvervet, forsvandt grundlaget for kvøldseta og dermed for overlevering af den mundtlige tradition. Heldigvis blev der netop i denne periode foretaget optegnelser på flere områder. Men det var i sidste øjeblik, at de blev udført.

FOLKEVISERNE

Teksterne til de sange, kvad eller viser, som man synger under dansen, er meget forskellige og varierede. Det gælder både med hensyn til oprindelse, alder, indhold og længde. De ældste tekster stammer fra middelalderen, de yngste fra det 20. århundrede. Nogle er korte – 20-30 vers – andre på flere hundrede. Den største gruppe består af færøske folkeviser, kaldet kvad (*kvæði*). Kvadenes indhold stammer hovedsagelig fra Island og Norge, de omhandler personer uden for Færøerne, og de knytter ofte an til fælleseuropæisk sagntradition, Vølsungasaga, Nibelungenlied, Karl den Store etc.

Det karakteristiske ved den færøske folkeviser er, at den er en syntese af *ord*, *melodi* og *dans*, og sådan skal den opleves.

Kvadenes rødder rækker uden tvivl ned i middelalderen, men det

første belæg stammer fra det 17. århundrede. Islændingen Jón Ólafsson Indiafari var på Færøerne i 1616 og så dér: *runddans på færøsk vis med sang og viser*.

De færøske folkeviser er samlet i det store håndskrevne manuskript »Corpus Carminum Færoensium«, som Svend Grundtvig og Jørgen Bloch redigerede på grundlag af alle tilgængelige færøske visesamlinger. Værket indeholder ca. 70.000 visestrofer, og påtænker man, at befolkningen i nedskrivningsperioden 1770-1870 var på omkring 5.000, får man et indtryk af, hvilken stofmængde der stod til rådighed. Dertil kom så Anders Sørensen Vedels og Peder Syvs trykte samlinger (henholdsvis 1591 og 1695).

Kvadtraditionen er endnu levende på Færøerne, og nogle af de mest sunge kvad er skrevet i første halvdel af forrige århundrede. Disse bygger ofte på hændelser fra sagaerne, eksempelvis Færingesagaen og Olav Tryggvasons saga.

Synderlig populær og produktiv er den færøske nidvise *táttur*, pl. *tættir*, der omhandler lokale færøske forhold. Her satiriseres der over bestemte personer, deres uduelighed, uheld m.v. Genren er endnu levende, men ofte mindre personlig og mindre lokal og mere direkte politisk. Den opleves dog næppe længere som et våben, man skal tage sig i agt for.

FOLKESAGN

Mens en del af kvadene og viserne udspiller sig uden for Færøerne, så foregår de færøske sagn altid på Færøerne og omhandler for det meste bestemte personer.

I færøsk litteratur spiller sagnene også en fremtrædende rolle, er nok den dominerende enkelt-inspirationskilde. William Heinesen berører hyppigt sagnene, Jørgen-Frantz Jacobsens »Barbara« udspringer af sagnet »Beinta«, Heðin Brú bruger dem gentagne gange, ligeledes Hans Andrias Djurhuus, og mange, mange flere.

De færøske kvad eller folkeviser er derimod ikke i nogen videre grad anvendt litterært.¹⁴ Forklaringen er formentlig den enkle, at sagnene udspiller sig på Færøerne, for det meste i dagligdags omgivelser og i en ikke alt for fjern fortid. De er altså relativt lette at håndtere. Kvadene på den anden side udspiller sig hyppigt i mere eksotiske lokaliteter, og når de foregår på Færøerne, så helt tilbage i vikingetiden. Både det

fjerne og så kvadenes lidt sakrale karakter er helst medvirkende til, at de ikke på samme måde som sagnene er inspirationskilde til moderne færøsk fiktion. Til gengæld nævnes de hyppigt i denne fiktion, er en del af samfundets bevidsthed.

Karakteristika. Det er en del af sagnenes selvforståelse, at de er historier om virkelige hændelser. De kan være forvrængede, men det ændrer ikke ved, at de udgiver sig for at være sande. Et andet hovedkarakteristikum er, at sagnet altid er knyttet til tid, sted og personer.

Der er sjældent mere end én begivenhed i hvert sagn. Hvor det forekommer, kan det anskues som en sammenkædning af flere selvstændige sagn.

Der er kun én tråd i hvert sagn, mindre betydningsfulde hændelser skydes ikke indimellem, og hver historie har kun én pointe.

I de fleste sagn optræder kun én eller to personer. Forekommer der flere personer, kan de anskues som én, der er splittet op. Undtagelser optræder dog.

Der er ingen uvedkommende i et sagn. Ingen nævnes ved et tilfælde, og så snart der ikke er behov for en mindre betydningsfuld person, forsvinder han. Sagnet fæstner sig kun ved hovedpersoner, og andre nævnes sjældent ved navn. Kun når der er noget specielt ved dem. De mindre betydningsfulde personer medtages aldrig for deres egen skyld, men kun for at få handlingen på gлед.

Der forekommer stort set ingen dialog i sagnene, samtaler gengives indirekte. Sagnet beretter så enkelt som muligt om begivenhederne, alt uvedkommende skæres væk. Hvad den enkelte mener fremgår af hans handlinger.

Typer. De fleste sagn er om bestemte personer, men en del tyder på, at Jakob Jakobsen (1864-1918), der foretog den største indsamling, interesserede sig specielt for denne type sagn og spurgte efter dem. En anden populær type er huldresagn, om forholdet mellem kristne og de underjordiske huldrer. Til disse to hovedgrupper føjer sig *oprindelses-sagn* – ex. om oprindelsen til særlige naturfor-teelser – og *vandresagn*, med paralleller over store dele af Europa.

Hovedpersonerne i de allerfleste færøske sagn er bønder – ofte stor-bønder – og sagnene gør meget ud af, hvor meget jord de råder over,

hvor store gårdene er. Gårdenes størrelse har betydning for personskil-dringen, jo større det første, jo større det andet. Et gennemgående mønster i disse sagn er, at hovedpersonerne er stærke og raske til alt arbejde, men at de har et ustyrligt temperament, der kan bringe dem i vanskeligheder.

En del sagn har kvindelig hovedperson, men skuepladsen er stadig-væk mandens verden. Disse kvinder kan hævde sig på mandens præ-misser og udfylder dennes rolle. Hvor de er gift, omtales ægtefællen ik-ke nærmere, da de jo har indtaget hans plads.

Huldrerne, der befolker så mange sagn, bor for det meste i udmar-ken (*haganum*), og de lever som menneskene. Man mente, at deres liv var som hos folk flest, men et spejl billede og i modsætningsforhold til den kristne verden. Man var bange for dem, og fjendskab er det grund-læggende i forholdet. Huldrerne har været i naturen meget længere end menneskene og opfatter disses komme som en indtrængen. Menne-skenes beskyttelse og våben er først og fremmest kirken.

Al føde måtte fravristes naturen, og modsætningen mellem bygde-mennesket og huldren kan i et vist omfang anskues som en kamp imod den karrige natur.

